

Humani. Law Journal, 11(1), 29-41. *Revista de Derecho*. Vol. 11 (2022), pp. 29-41. <http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/294>

4. Tullis, 1995, *op.cit.*, pp.70-74, 84. Henrick J. Harwood, «Analytical principles and issues in making cost of illness estimates for substance abuse», paper prepared for the International Symposium on the Economic and Social Costs of Substance Abuse, held at Banff, Alberta, Canada, 11-13 May 1994, p. 1.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-60>

ПРАВО НА ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ: ЗАКОНОДАВСТВО ПОЛЬЩІ

Наливайко Л. Р.

*доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України,
проректор*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Лебедєва Ю. В.

аспірант

*Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування*

Національної академії правових наук України,

викладач кафедри загальноправових дисциплін

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Право на штучне переривання вагітності належить до репродуктивних прав особи, регламентоване багатьма міжнародними актами та національним законодавством. Більшість країн Європейського Союзу демонструють найвищі показники за кількістю ліберальних законів у сфері переривання вагітності, утім, жінки все ще стикаються з перепонами у доступі до даної процедури через окремі нормативні обмеження. Правозахисні організації, у свою чергу, надають чисельні рекомендації з метою належного забезпечення прав жінок [1]. Утім, практика дедалі більше відображає різноманітність та складність ситуацій пов'язаних з реалізацією особою цього соматичного права.

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить прямого закріплення права жінки на переривання вагітності, утім статтею 8 Конвенції закріплено право особи на повагу до приватного та сімейного життя, що широко тлумачиться Європейським судом з прав людини і включає окремі репродуктивні права людини, зокрема право на вирішення питання народження чи ненародження дітей [2].

Зазначимо також, що положення статті 6 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок регламентує право особи вільно та відповідально вирішувати питання щодо кількості дітей та проміжків часу між їх народженням і право на доступ до інформації, освіти, а також засобів, які дозволяють реалізувати це право [3].

Питання, пов'язані з правом на переривання вагітності у Польщі піддаються численним аналізам з точки зору права та демографічної політики. Так, у Законі Республіки Польща від 7 січня 1993 р. «Про планування сім'ї», охорону людського плоду та умови допустимості переривання вагітності (стаття 4а.1) було регламентовано, що переривання вагітності може бути здійснене лікарем, якщо: вагітність становить загрозу для життя або здоров'я вагітної жінки; пренатальні тести або інші медичні показання вказують на високу ймовірність тяжкого та незворотного ураження плода або невиліковного небезпечного для життя захворювання; є обґрунтована підозра, що вагітність настала внаслідок забороненої дії (зґвалтування та/або інцесту) [4].

Утім, постановою Конституційного суду від 22 жовтня 2020 року пункт 2 статті 4а Закону від 7 січня 1993 р. «Про планування сім'ї, охорону людського плоду та умови допустимості переривання вагітності» було визнано таким, що не відповідає положенням статей 30, 31 та 38 Конституції Республіки Польщі [5]. Так, у польському законодавстві лишилося лише дві підстави для законного переривання вагітності: якщо вагітність становить загрозу життю або здоров'ю вагітної жінки; якщо є обґрунтована підозра, що вагітність настала внаслідок забороненої дії. Тож, новий закон унеможливило проведення абортів у разі важких вад розвитку плода.

В обґрунтування Конституційний суд вказав, що «ймовірність тяжкої та незворотної вади плода або невиліковного захворювання, які загрожують його життю, є недостатньою підставою для допустимості вбивства особи у внутрішньоутробному періоді розвитку» [5]. Проте, вказівка на потенційний тягар дефектів дитини носить евгенічний характер. Важливо, що Закон передбачає покарання осіб, які безпосередньо провадять аборт, допомагають у цьому чи схиляють до цього вагітну жінку, але не самої жінки.

23 червня 2022 року Сейм Польщі відхилив громадський законопроект щодо безпечного переривання вагітності, яким пропонувалося дозволити аборти до 12-го тижня. Законопроект, підписаний більше ніж 200 тисячами осіб, передбачав, зокрема, можливість переривання вагітності в рамках послуг, що фінансуються Національним фондом охорони здоров'я, до 12-го тижня її тривалості, без опитування пацієнтки про причину проведення, а також можливість переривання вагітності після 12-го тижня при виявленні вад розвитку плода або якщо вагітність є результатом забороненої дії.

Так, проєкт пропонував декриміналізувати проведення абортів, тобто скасувати кримінальні норми, що передбачають відповідальність

лікарів та третіх осіб за переривання вагітності або допомогу у цьому; запровадити санкції для медичних організацій за необґрунтовану відмову від переривання вагітності; покладав на директорів лікарень обов'язок наймати субпідрядників у разі відмови від проведення абортів з міркувань совісті лікарів, які працюють в установі; розширював програму пренатальних тестів, у тому числі тесту, що дозволяє оцінити ймовірність народження дитини з генетичним захворюванням, для всіх вагітних. Утім, проти законопроекту проголосували 265 осіб, проти – 175, утрималися – 4 депутати Сейму Польщі [6].

Вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що з 1 жовтня в країні набуло чинності положення, згідно з яким лікар зобов'язаний вносити відомості про вагітність пацієнтки до Медичної інформаційної системи. Так, згідно з регламентом, доступ до відомостей, внесених до інформаційної системи, надано не тільки лікарю, що вносив відповідні відомості, а й іншим співробітникам лікарні або поліклініки, якщо це необхідно для проведення діагностики або забезпечення безперервності лікування. За словами лікарів та міністерства, це робиться для забезпечення захисту життя та здоров'я жінки та її дитини [7].

Зазначимо, що через розглянуті обмеження, Республіка Польща входить до групи країн із найсуворішими вимогами до переривання вагітності. Так, наразі аборт у Польщі можливий у двох випадках: коли вагітність становить загрозу життю або здоров'ю жінки або коли вона спричинена забороненою дією. Окрім цього, викликає сумніви необхідність фіксування даних про вагітність особи, якщо такі відомості не пов'язані із відповідною медичною послугою.

Окрему увагу вважаємо за необхідне приділити аналізу підстав для законного переривання вагітності. Так, Всесвітня організація охорони здоров'я (Далі – ВООЗ) наголошує на необхідності широкого тлумачення “загрози життю жінки” з урахуванням того, що як медичні, так і соціальні умови можуть бути небезпечними для життя особи [8]. Крім того, важливим є забезпечення державою термінового переривання вагітності, якщо така вагітність є небезпечною для життя особи. Так, регламентація проведення абортів за станом здоров'я, стосується випадків загрози як фізичному, так і психічному здоров'ю жінки.

Світові медичні стандарти вже давно включають розширене визначення поняття «здоров'я», розуміючи під останнім не лише фізичне здоров'я, а й психічне та соціальне благополуччя. Статуси ВООЗ визначають здоров'я як «стан повного фізичного, психічного та соціального здоров'я, а не лише відсутність хвороби» [9].

Щодо переривання вагітності, що настала внаслідок зґвалтування та/або інцесту, то у цьому випадку, однак, виникає питання доступу до абортів, яке пов'язане з тягарем доведення того, що вагітність сталася внаслідок зґвалтування чи інцесту. ВООЗ визнала, що ці вимоги можуть призвести до затримок у дозволі жінкам пропускати законодавчі обмеження щодо вагітності, тим самим не даючи їм доступу до абортів.

У зв'язку з цим, ВООЗ закликає країни забезпечити, щоб у випадку зґвалтування або кровозміщення особа мала доступ до абортів на підставі скарги, не вимагаючи судово-медичних доказів чи експертизи [8].

Важливим у цьому питанні є позиція Європейського суду з прав людини у справі «П. і С. проти Польщі», в якій суд постановив, що Польща несе відповідальність за негарантування доступу до легальних послуг з переривання вагітності підліткам, які завагітніли внаслідок зґвалтування. Європейський суд з прав людини визнав, що перешкоджання доступу до легальних послуг з переривання вагітності у випадку вагітності в результаті зґвалтування може бути жорстким, нелюдським або таким, що принижує гідність [10].

Підсумовуючи, зазначимо, що міжнародні органи з прав людини неодноразово закликали Польщу покращити якість доступу жінок до медичного обслуговування, зокрема до послуг у галузі репродуктивного здоров'я. Польщу також закликали забезпечити доступ до штучного переривання вагітності в тих випадках, коли останнє є законним, та забезпечити, щоб воно не обмежувався відмовою від його проведення з міркувань совісті лікаря. Міжнародні експерти наголошують, що закони, які обмежують проведення абортів збільшують материнську смертність та кількість захворювань, але не знижують рівень абортів. Так, вважаємо, що на особливу увагу заслуговують рекомендації міжнародних установ з прав людини в аспекті покращення доступності переривання вагітності у Польщі.

Література:

1. Наливайко Л. Р., Грицай І. О., Дніпров О. Неурядові правозахисні організації в Україні: навч. посіб. для студентів ВНЗ : навч. посіб. 2014. 432 с.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (укр/рос). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.

4. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży : Ustawa of 07.01.1993 no. Dziennik Ustaw nr 17 poz. 78 : as of 30 November 2021. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19930170078>.

5. Trybunał Konstytucyjny: Planowanie rodziny, ochrona płodu ludzkiego i warunki dopuszczalności przerywania ciąży. Trybunał Konstytucyjny: Trybunał Konstytucyjny. URL: <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wyroki/art/11300-planowanie-rodziny-ochrona-płodu-ludzkiego-i-warunki-dopuszczalnosci-przerywania-ciazy>.

6. Redakcja GazetaPrawna.pl. Projekt liberalizujący przepisy aborcyjne odrzucony przez sejm. GazetaPrawna.pl – biznes, podatki, prawo, finanse, wiadomości, praca. URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8475752,liberalizacja-prawa-aborcynego-odrzucona-przez-sejm.html>.

7. Wyborcza.pl. Wyborcza.pl – Najświeższe wiadomości od Gazety Wyborczej. URL: <https://wyborcza.pl/7,75398,28973270,obowiazkowy-rejestr-ciaz-wchodzi-w-zycie-lekarz-wpisze-dane.html?disableRedirects=true>.

8. ICPD and Human Rights. United Nations Population Fund. URL: <http://surl.li/dfwrs>.

9. Constitution of the World Health Organization. World Health Organization (WHO). URL: <https://www.who.int/about/governance/constitution#:~:text=The%20Constitution%20was%20adopted%20by,are%20incorporated%20into%20this%20text>.

10. P. and S. v. Poland of European Court of Human Rights. no. 57375/08, 30.10.2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B»itemid%3A%5B%5C%20002-7226%5D%7D>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-271-8-61>

УКРАЇНСЬКЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Нестеренко Г. О.

*доктор філософських наук, професор,
професор-стипендіат*

*Рейн-Майнського університету прикладних наук
м. Вісбаден, Німеччина*

Термін «громадянське суспільство» – непересічний. Його вживають і в побутових розмовах, але більшою мірою – на цю тему написано величезну кількість наукових, і при тому досить глибоких концептуальних розробок.

Зважаючи на існуючі наукові дискусії [1, с. 178-179], уточнимо, що в цій роботі термін «громадянське суспільство» використовується для позначення недержавленої частини суспільства, різноманітних соціальних угруповань, активність яких сприяє розвитку демократії на благо народу та країни. Це спільнота (спільноти) активних громадян, які мають на меті і намагаються творити власну націю-державу. Демократизм, активність, небайдужість, готовність брати відповідальність не лише за особисте життя, а й за долю демократичної держави –